

Różiewicz, Jerzy

"Ukrajina w doslidżenniach polskich etnohrafif XIX st.", Z. Je. Bołtarowycz, Kyiw 1976 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/1, 216-217

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z. Je. Bołtarowycz: *Ukrajina w dosłiżenniach polskich etnohrafif XIX st.* Kyiw 1976. Wydawnictwo „Naukowa Dumka” 137+3 nlb. s.

Państwowe Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego Ukraińskiej Akademii Nauk wydało pracę Zoriany Bołtarowycz o dziewiętnastowiecznych polskich badaniach etnograficznych ziem ukraińskich. Jest to pierwsza tak obszerna publikacja poświęcona wyłącznie temu zagadnieniu. Poszerza ona w znacznym stopniu naszą wiedzę z tego zakresu, dając bogatą ilustrację dorobku polskich etnografów w badaniach Ukrainy, szczególnie Ukrainy Zachodniej, związanej przez stulecia z Polską i jej kulturą.

Praca Z. Bołtarowycz składa się ze wstępu, 4 rozdziałów i zakończenia. We wstępie, po kilku uwagach ogólnych i przytoczeniu opinii przywódców Związku Radzieckiego na temat międzynarodowych powiązań naukowych, autorka omówiła dość szczegółowo dotychczasowe opracowania, które wykorzystała w swej pracy. Jak się okazuje, literatura ta jest bogata, przy czym Bołtarowycz skrupulatnie odnotowuje nawet fragmenty prac polskich, rosyjskich i ukraińskich — poświęconych polskim badaniom etnograficznym Ukrainy. Więcej uwagi poświęciła opracowaniom Aleksandra Pypina, Iwana Franki i Wołodomyra Hnatiuka. Zarówno ze wstępu, stanowiącego w tym ujęciu podsumowanie dotychczasowego stanu badań, jak i z dalszych rozdziałów widać, że autorka bardzo dobrze zna również i opracowania polskie, szczególnie z okresu Polski Ludowej, przy czym wykorzystała ona nie tylko materiały ściśle etnograficzne, ale też w dużym zakresie publikacje z historii literatury i nauki. Nie cytuje natomiast wydanej w 1973 r. przez Zakład Historii Nauki i Techniki, *Historii etnografii polskiej*, która wprawdzie nie wnosi do podjętego przez Bałtyrowycz tematu nic istotnego, ale jest niewątpliwie pozycją ważną w etnograficznych badaniach historycznych i tym samym godna odnotowania.

Podstawą do nakreślenia przez autorkę obrazu polskich dokonań na polu badań etnograficznych ziem ukraińskich stały się jednak nie tyle opracowania historyczne, ile przede wszystkim same dzieła polskich badaczy dziewiętnastowiecznych. A grupa polskich badaczy Ukrainy przedstawiona przez Bołtyrowicz — jest wcale pokaźna, obejmuje bowiem około 40 nazwisk, w tym obok znanych etnografów autorka przypomina nam również wielu historyków, geografów i literatów, a także amatorów zbieraczy, dziś już niemal zapomnianych. Omawia też rolę polskich czasopism w rozwoju badań etnograficznych Ukrainy, a mianowicie „Wisły”, „Zbioru Wiadomości do Antropologii Krajowej” i „Ludu”. Anonsowana natomiast przez wydawnictwo informacja, że książka została napisana między innymi na podstawie materiałów archiwalnych nie znajduje niestety potwierdzenia. Niewykorzystanie przez autorkę archiwaliów zubożyło jej pracę — jak sądzę — znacznie, ograniczając ją w zasadzie do rejestracji odpowiednio omówionych prac drukowanych.

Podział na rozdziały książki został wyznaczony przez chronologię. Autorka w czterech rozdziałach omówiła prace polskich badaczy w następujących okresach: 1800—1830; 1831—1859, 1860—1879 i 1880—1899. Jak widać, podział ten został dokonany zbyt mechanicznie, chociaż Bołtarowycz na początku rozdziałów stara się dać, jako wprowadzenie, krótkie tło polityczne i kulturalne i powiązać je z ogólnie znanymi faktami, wyznaczającymi najczęściej granicze przedziały okresów historycznych (np. powstania listopadowe i styczniowe).

Bardzo wysoko oceniła autorka twórczość Adama Czarnockiego (Zoriana Dołgi Chodakowskiego, 1784—1825), Wincentego Pola (1807—1872), Izydora Kopernickiego (1825—1891) i przede wszystkim — Oskara Kolberga (1814—1890), który zajął w recenzowanej książce aż 18 stron! Wszystkich ich zaliczyła przy tym do nurtu postępowego. Wiele też miejsca Bołtarowycz poświęciła Ignacemu Lubicz Czerwińskiemu (1769—1834), Łukaszowi Gołębiowskiemu (1773—1849), Józefowi Sękowskiemu (1800—1858), Sewerynowi Goszczyńskiemu (1801—1876), Waławowi Zaleskiemu (1799—1849), Żegocie Paulemu (1814—1895), Kazimierzowi Władysławowi Wójcickiemu (1807—1879), Ignacemu Kraszewskiemu (1812—1887), Józefowi Korzeniowskiemu (1797—1863), Aleksandrowi Przeździeckiemu (1814—1871), Michałowi Grabowskiemu (1804—1863), Waławowi Aleksandrowi Maciejewskiemu (1794—1883), Edwardowi Rulikowskiemu (1809—1888), Antoniemu Marcinkowskiemu (1823—1880), Augustowi Bie-

lowskiemu (1806—1876), Władysławowi Zawadzkiemu (1824—1891), Tadeuszowi Steckiemu (1838—1863).

Bołtarowycz podkreśla wielokrotnie w swej pracy poważny wkład polskich badaczy w poznanie duchowej i materialnej kultury ludu ukraińskiego i uważa, że materiały, jakie zdołali oni zebrać, nie straciły w dużym stopniu do dzisiaj swej wartości. Autorka wyróżnia w polskich badaniach etnograficznych dwa wyraźne nurty: „postępowy” i „reakcyjny”. Do tego ostatniego nurtu zalicza przede wszystkim L. Lubicz Czerwińskiego, W. A. Maciejowskiego, M. Grabowskiego, A. Przędzieckiego oraz częściowo E. Rulikowskiego, zarzucając im między innymi, iż byli przedstawicielami „grabieżczej ideologii polskich klas wyzyskiwaczy” i pisali swe prace z „pozycji szlachecko-klerykalnej” bądź „burżuazyjno-nacjonalistycznej”. W ogóle autorka nie stroni od obfitego rozdawania etykietek różnym badaczom, co nie we wszystkich wypadkach potrafi przekonywująco uzasadnić. W sumie jednak praca jej pokazuje, w jak dużym stopniu istniały związki w zakresie etnografii polskiej i ukraińskiej. Z tego choćby powodu w literaturze poświęconej dziejom naukowych kontaktów polsko-ukraińskich książka Zoriany Bołtarowycz stanowi wielce znaczącą pozycję.

Jerzy Rózewicz
(Warszawa)

Katalog dokumentów technicznych. Materiały archiwalne. T. II. Opracowali: Aleksandra Czarnecka i Bernard Rzczyński, pod kierunkiem Stanisława Kłysa. Poznań 1979, 253 s.

W czwartym numerze ubiegłorocznego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” zwrócić uwagę na bardzo pożyteczną inicjatywę wydania katalogów archiwalnych materiałów technicznych, podjętą wspólnie przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Poznaniu oraz Ośrodek Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (OINTE) przy Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu¹. Na kolejny, drugi tom omawianego wydawnictwa archiwiści poznańscy nie kazali nam zbyt długo czekać. Wydano go z okazji uroczystości obchodzonego w ubiegłym roku V Tygodnia Archiwów Polskich, w dość okazałym nakładzie 800 egzemplarzy. Pamiętajmy jednak, że krąg potencjalnych odbiorców — praktyków i badaczy — będzie zapewne niemały.

Prezentowany drugi tom publikacji zawiera przede wszystkim dokumentację kartograficzną i projektowo-techniczną, przechowywaną w poznańskim Wojewódzkim Archiwum Państwowym, a znajdującą się w aktach miasta Poznania, rejencji poznańskiej i pilskiej, tutejszego Urzędu Wojewódzkiego i Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty, Komisji Kolonizacyjnej, starostw i wydziałów powiatowych, różnych inspekcji — budowlanych, pracy i przemysłowej, pojedynczych majątków ziemskich czy wreszcie szeregu innych instytucji i urzędów z obszaru Wielkopolski.

Przedstawiona w katalogu dokumentacja pochodzi w XIX i XX w. (aż do lat siedemdziesiątych) i odnosi się do drogownictwa (s. 9—151), kolejnictwa (s. 153—206) oraz badań i poszukiwań geologicznych (s. 207—233) na terenie byłego województwa poznańskiego. W wymienionym dziale pierwszym znajdują się głównie materiały dotyczące dróg (szos), dojazdów do nich, skrzyżowań, mostów, wiaduktów i przepustów drogowych — najstarsze pochodzą jeszcze z początków ubiegłego stulecia. Dział drugi poświęcony jest dokumentacji linii kolejowych, bocznic, rozjazdów, skrzyżowań, stacji — normalno- i wąskotorowych, mostów, wiaduktów i przepustów kolejowych. Najstarsza wymieniona w katalogu mapa kolejowa wykonana została w 1846 r. i dotyczy budowy linii kolejowej ze Stargardu Szczecińskiego do Poznania. Wreszcie w dziale trzecim, najskromniejszym objętościowo, mowa jest o doku-

¹ Zob. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1979 nr 4 s. 849—850.